

Foto: Stockphoto

Ord från redaktionen

Susanna Billström

Redaktionen, Stockholm

Jag står i dörren till vardagsrummet och tittar på min då femåriga dotter. Hon har en docka i famnen och går, halvt blundande och mumlande, runt, runt i rummet. Koncentrationen är total. Jag ser på henne och undrar vad hon håller på med. Till slut kan jag inte hålla mig från att fråga "vad gör du?". Dottern stannar, tittar upp på mig med ett stort leende och säger "jag leker". Så vänder hon sig om och börjar åter gå runt, runt medan hon fortsätter sin inre dialog.

Kreativitet och lek är grunden för all utveckling. Barnet upptäcker och "skapar" världen genom sina erfarenheter och den organiserande förmåga vi kallar fantasi. Genom den kreativa förmågan, i relation med sin omvärld skapar barnet ordning i kaos och leken, den inre eller yttre, är det utrymme där detta sker. Leken och kreativiteten är central genom hela livet och kan ta sig många olika ytringar och leka kan man göra på många olika sätt: ensam eller tillsammans med andra, med leksaker i den yttre världen eller med sina tankar i sitt eget

inre. Konst och vetenskap drivs också av kreativitet och är på så sätt ofta vuxnas sätt att fortsätta leka. Då kreativiteten tystnar, författaren inte kan skriva, målaren inte måla, musikern inte kan spela och barnet inte kan leka uppstår lidande. Att hjälpa barn som inte kan leka eller använda leken i utvecklingens syfte är en central uppgift för barnpsykoterapeuter. I detta och nästkommande nummer har vi valt att lyfta fram olika aspekter av lek och kreativitet i psykoterapeutiskt arbete med barn och unga.

Mellanrummet är en nordisk tidskrift och i vårens nummer är vi glada över att kunna presentera författare från såväl Sverige som Norge och Danmark. Artiklarna skrivs på respektive lands språk. Vi lägger vikt vid att texterna ska vara lätta att förstå även för läsare med annat nordiskt modersmål och hoppas att de skiftande språken inte ska avskräcka er från att ta del av författarnas spännande erfarenheter. Till detta nummer har vi även länkat utvalda delar av nummer 17, 2007, *Psykoteraپی och lek*. Dessa är dels delar av förordet vilket ger en bra bakgrund kring lekens roll i psykoteraپی och dels artikeln *Ödipus, triangulering och symbolbildning* av den norske psykologen Anders Landmark som vi valt att presentera på nytt. För läsning av övriga artiklar i nr. 17, 2007 går numret att beställa i sin helhet, i pappersformat, från hemsidan.

Först ut i detta nummer är dr.philos. Eystein Våpenstad, privatpraktiserande barn- och ungdomspsykoanalytiker från Oslo, tillika lärare och handledare vid Institut för barne- och ungdomspsykoteraپی i Norge som skriver om *Spontanitet i barnterapi*, ett område som är lite diskuterat i litteraturen. Genom kliniska vinjetter illustrerar han hur detta kan se ut och diskuterar effekter, utmaningar och möjliga fallpropar vid terapeuters spontana interventioner.

Anna Maria Brandt, socionom och legitimerad psykoteraپeut, verksam vid barnkliniken på Astrid Lindgrens barnsjukhus i Stockholm skriver om en form av lek som inte främst är känd för just det spontana uttrycket, nämligen sällskapsspel. I sin artikel *Användning av sällskapsspel i barnpsykoteraپی* ger hon en teoretisk bakgrund till hur spel kan bli verksamma terapeutiska verktyg och hur spel kan användas för att ge en ökad förståelse för barns problematik och bidra till en intrapsykisk, interpersonell och kognitiv förändringsprocess. Hon belyser också hur fuskande kan ses som en ingång för terapeutiska interventioner. Artikeln bygger på en examensuppsats där författaren även har intervjuat några erfarna barnpsykoteraپeuter om deras erfarenheter av sällskapsspel i terapisisituationen.

I psykoteraپی med barn med autismspektrumstörningar ställs kreativiteten och det lyhörda lyssnandet hos psykoteraپeuten extra mycket på prov och olika former av kommunikation och närmande kan vara hjälpsamma vägar till kontakt. Ulla Holck är verksam som lektor i musikteraپی vid Aalborgs universitet. Hon skriver i sin artikel

Musikalsk leg med formgivning, timing og vitalitetsformer – opbygning af fælles samspil med børn med autisme ved hjælp af musikterapeutiske teknikker om hur den sociala samspelsförmågan hos barn och unga med olika grader av autismspektrumstörningar, kan utvecklas och stärkas genom att man lockar in barnen i icke verbala lekfulla samspelsituationer. Artikeln som illustreras med kliniska exempel från såväl musikteraپی som barnpsykoteraپی beskriver hur man genom att bygga upp sådana samspelsituationer exempelvis kan främja barnets uppmärksamhetsförmåga. Utgångspunkten är barnets ofta formlösa, spontana uttryck som med hjälp av olika musikterapeutiska tekniker ges form, timing och en dynamisk vitalitetsform.

Musik är ett uttrycksmedel som kan väcka, och skapa möjligheter för att komma i kontakt med, tidiga erfarenheter av känslomässig och icke-verbal kommunikation mellan barn och förälder. Erfarenheter som stödjer utvecklingen av barnets förmåga till intersubjektivitet. I *Musikken i familjesamspil – musikteraپی, nonverbal kommunikation og improvisation* beskriver Stine Lindahl Jacobsen, Ph.D., Associate professor och ledare för musikteraپیprogrammet vid Institutionen för kommunikation & psykologi vid Aalborg Universitet, hur kontakten mellan barn och förälder kan stärkas genom musikens icke-verbala samspelsform när det finns sociala, känslomässiga och/eller kommunikativa problem hos barnet, föräldern eller bägge parter. Stine Lindahl Jacobsen resonerar utifrån begrepp som kommunikativ musikalitet och affektiv avstämning, det sistnämnda något som Stern kallade för en musikalisk process. Kliniska vinjetter exemplifierar och lyfter fram den musikterapeutiska praktiken i arbetet med familjer, och hur begreppen kan förstås i förhållande till musikterapeutisk metod. Artikeln innehåller även referenser till forskningsstudier inom området.

I artikeln *Mentaliserande bildteraپی med barn och deras familjer* ger Eva-Lotta Dahlgren Andersson och Ragnhild Kostenius en beskrivning av ett arbetssätt som inspirerats av bildteraپی, familjeterapi och mentaliseringsteori. I sitt kliniska arbete som bild- och familjeterapeuter med barn och deras familjer inom barn- och ungdomspsykiatri har författarna sett många teoretiska beröringspunkter mellan bildteraپی och mentaliseringsteori. Oberoende av varandra har de börjat forma tankar om mentalisering och kopplat dem till sitt kliniska

arbete med bildterapi för barn och familjer. Den teoretiska kunskapen har de hämtat från allmän mentaliseringsteori och med särskilda kunskaper i MBT-F (Mentalization Based Treatments for Families) som utvecklats vid Anna Freuds Center i London, samt från teorier kring bildterapi. Den kliniska erfarenheten bygger på deras arbete med bildterapi med barn och deras familjer.

Om arbete med bild i psykoterapeutiskt arbete med barn handlar även en bok som anmäls i detta nummer. Det är Judith Bertoiás bok *Drawings from a dying child – Insight into death from a Jungian perspective* som har kommit i nyutgåva under 2015. Den visar på det stora värdet av expressiva psykoterapeutiska tekniker, här i form av teckningar och målningar från en liten flicka som är döende i cancer. Respekten för barnets unika uttrycksätt lyfts fram och läsaren får följa det tragiska sjukdomsforloppet genom hennes möte med terapeuten i ett ”mellanområde”, där målningarna talar ett tydligare språk än vad flickan själv förmådde klä i ord.

I Mellanrummet nr. 31 som kom i höstas presenterades kort Heidi Jacobsens doktorsavhandling: *Developmental themes and challenges during the 2nd and 3rd year of life*, som handlade om anknytning och utveckling hos fosterbarn. I vårens nummer skriver hon själv med utgångspunkt från sin disputation föreläsning våren 2014. Avhandlingen handlar om anknytning och utveckling generellt hos barn vid två och tre års ålder, men hon presenterar även forskningsrön som visar vilka utmaningar fosterbarn kan ha inom dessa utvecklingsteman.

Lek och kreativitet är något som finns i sin grundläggande form redan från livets början. När den nyblivna föräldern ser på sitt barn för första gången skapas bilder om barnet och den relation som ska växa fram. Fantasier som har sin grund långt tidigare och kanske uttryckts redan i den egna barndomens mamma-pappa-barnlekar. Inom barnet skapas också fantasier och i utrymmet mellan barn och förälder öppnar sig en plats där barnet i ett lekfullt samspel med föräldrarna kan börja utforska världen, den yttre och den inre.

Att observera spädbarn, ”spädbarnsobservationer”, är ett utbildningsinslag som efter att ha varit en central del i psykoterapeututbildningar världen över, i Europa, i konkurrens om tid och pengar, på senare år fått allt mindre plats. I vårens nummer, under rubriken *Briefreport*, beskriver två av redaktionens medlemmar sina intryck från en tredagars

konferens *Teaching infant observation and thinking about wider applications of the method* vid The Tavistock Clinic i London sommaren 2014. En konferens som gav hopp om en ny vår för spädbarnsobservationer som kunskapskälla och som väg till behandlingsutveckling.

Under rubriken ”Bokanmälan” rapporteras om ovan beskrivna *Drawings from a dying child – Insight into death from a Jungian perspective* av Judith Bertoiás. På denna plats kan, även om den inte är anmäld i detta nummer, nämnas Sara Staynes examensuppsats på psykoterapeututbildningen vid Svenska Institutet för kognitiv psykoterapi 2011, *Den integrerande bilden. Om förändring av uttryck och hjärnans aktivitet under terapeutiskt bildskapande*. Uppsatsen bidrar med tankegångar bland annat kring hur olika konstnärliga material påverkar oss på olika neurologiska nivåer. Ett, ur psykodynamisk synvinkel lite ovan, men inte desto mindre intressant, perspektiv.

D.W. Winnicott får väl betraktas som nestorn inom det psykoanalytiska/psykodynamiska fältet vad gäller lek och kreativitet, inte minst med sitt begrepp *the potential space*, det mellanrum där lek och skapande blir möjligt. Han har inspirerat inte bara psykoterapeuter och psykoanalytiker utan också konstnärer inom skilda områden. *Donald Winnicott Today*, är en nyutkommen bok redigerad av Jan Abram. I denna innehållsrika bok blir vi presenterade både för dåtidens Winnicott, hans liv, arbete och teoriskapande, personliga bidrag från psykoanalytiker om den inverkan Winnicott haft på deras eget arbete samt Winnicotts påverkan på dagens psykoanalytiska teori och praktik.

Som sista inlägg i vårens nummer anmäls boken *Engaging with Climate Change* av Sally Weintrobe. Den rör inte psykoterapi direkt och inte heller lek i vanlig bemärkelse men är en påminnelse av vikten av att använda vår fantasi och kreativitet för att skapa utvecklingsmöjligheter för människan här på jorden. Psykoanalytikern Sally Weintrobe har i denna bok samlat bidrag från andra psykoanalytiker men även forskare och skribenter i vitt skilda ämnen som sociologi, etik, filosofi, politik, kvartergeologi, hållbarhetsutveckling, miljövärd med mera. Kort sammanfattat berör boken frågor om vad som ligger bakom det utbredda förnekandet av klimatförändringarna och hur vi hanterar våra känslor kring dessa. En förändrad syn på oss själva och vår mänskliga roll i naturen efterlyses på alla

nivåer.

Vi i redaktionen hoppas att läsningen av detta nummer kan ge lust och inspiration att fortsätta leka: i det psykoterapeutiska arbetet med barn och vuxna, i tanke-, forsknings-, och skapande arbete; inom er själva eller tillsammans med andra.

Vi hoppas att ni också får lust att skriva egna artiklar. Till hösten planerar vi en uppföljning med ytterligare ett nummer om lek och kreativitet i ett vidare perspektiv. Lekområde/*potential space*, den destruktiva leken, kreativitet, nyfikenhet är några tänkbara områden.